

מאלפי זהב

אוצר הערות וחידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת מטות

(פ"ל פס"ג) נדר - האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני, יכול אפילו נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה, ת"ל לאסור אסר את המותר ולא להתיר את האסור. הנה הרי בנדר חייל אף לבטל המצוה, וכן אוכל ולא אוכל הוא לשון שבועה ולא לשון נדר. וכבר תמה כן הרמב"ן על רש"י בתרתי. ובאמת גם לשון רש"י שכתב 'נשבע שיאכל כו', תמוה, שהרי בא לבאר ענין נדר. ועי' באילת השחר שכתב שיתכן להוסיף קודם 'שלא אוכל', תיבת 'שבועה', (והוא ד"ה חדש המבאר את מש"כ בפס"ו או השבע שבועה). ובוה א"ש הכל. ודפח"ח.

ח"ד"ה (קשורה גם לפרשה).

הנה כידוע, מותר לכהנת להטמא למתים (בימות פה ע"ב). כיצד יתכן שיהא אסור לאשה להכנס לאהל המת. (לכה"פ ג' אופנים).

(פ"ל א' פס"ו יא) ויקחו את כל השלל וגו' - מניד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות, שנאמר את כל השלל וגו', ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר הרחלים וגו', אף אנשי המלחמה שבך כולם צדיקים. צ"ב מה הכונה אף אנשי המלחמה שבך כולם צדיקים, הא אדרבה, רק הצדיקים הם אלו שהיו יוצאין למלחמה. דכל הירא מעבירות שבידו, היו חוזרין קודם לכן. [להמ"ד הירא ורך הלכב היינו הירא מעבירות שבידו]. והעירוני די"ל דהא גופא הוא שבח לעם ישראל, שהצדיקים עושין הכל, אפי' את המלחמות. [והיינו שהוא שבח כללי, ולא שייך דוקא לכאן].

(פ"ל פס"ו טו) הן הנה - מניד שהיו מכירין אותן. זו היא שנכשל פלוני בה. ונראה שהוא טעם טפי להורגם, וכדאשכחן בדברי רש"י לעיל (כב, אג), דהמלאך הרג את אתון בלעם, 'שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב, שחס המקום על כבוד הבריות, וכן (ויקרא כ, טו - טז) ואת הבהמה תהרוגו, וכן (שם) והרגת את האשה ואת הבהמה'. וק"ו הכא שמדובר בכבוד הבריות של יהודים.

באופן בדיקת נשות מדין

(פס"ו יז) וכל אשה יודעת איש - ראויה להבעלה אע"פ שלא נבעלה. ולפני הציץ העבירות והראויה להבעל פניה מוריקות.

מבואר דיודעת איש אין הכונה כפשוטו, אלא לראויה, אע"פ שלא נבעלה. [וההכרח לזה איתא ביבמות (ס"ב ע"ב). מסתירת הפסוקים ע"י ש]. וד"ז נבדק ע"י הציץ.

והנה בכתובות (י ע"ב) מבואר שיש בדיקה לבעולה ולבתולה ע"ג פי חבית. ובמעשה שם ר"ג בר רבי בדק כן קודם על שפחות ורק אח"כ

בדק בזה בת ישראל. והגמ' מבארת הטעם לזה, שחשש שאינו בקי בבדיקה זו, ואי"ז כבוד בנות ישראל לבודקן באופ"ז. ומבואר דהיכא דאי אפשר, כן בודקים באופ"ז, אע"פ שאי"ז כבוד בנות ישראל.

וכך מבואר בספר שופטים (כא, יב). שברקו כן את בנות יבש גלעד, [ומצאו ד' מאות בתולות]. וצ"ב שהרי אי"ז כבוד בנות ישראל. ולהנ"ל מבואר, דהיכא דאי אפשר באופ"א שאני. [ומכו' ביבמות שם, הטעם שלא יכלו לבודק בציץ, כיון שאינו משמש לדבר של פורענות לישראל].

ואם הבדיקה כאן בבנות מדין היתה אם בעולות הן, וכפשיטה דקרא. היה קשה דא"כ כ"ש הכא לגבי בנות עם הדומה לחמור, היו צריכים לבודק ע"י חביות, ולא ע"י ציץ, [שהוא אף קצת בזיון לציץ, וכ"ש כשאפשר באופ"א הנ"ל], אולם למשאחז"ל דהבדיקה היתה רק אם ראויות הן להבעל, א"ש, דזה א"א לבודק ע"י חבית.

בענין הקדמת בני גר ובנ"ר את צאנם לטפם

(פ"ל ב' פס"ט טו) נבנה למקננו פה - חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן, עשו העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם.

מבואר דנתבעו ממשה על שהקדימו צאנם לטפם. ובמדרש (כב, ט) נתבאר יותר באורך. ושם מבואר שאף הקב"ה תבעם*. וברש"י במשלי (כ, כא) מבואר דאף נענשו ע"ז, ע"ש. [והטעם שבאמת הקדימו הצאן, שמעתי ביאור, שהרי זה היה עיקר טעמם להעדיף את ארץ גלעד על א"י].

ולכא"ו צ"ב מה הטענה. הלא איתא בגמ' (סוטה יב ע"א וחולין צא ע"א) דצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם. וכדמציינו ביעקב אבינו ע"ה ששב על פחים קטנים וכו'. וא"כ מבואר דשייך שהאדם יחשיב את ממונו יותר מעצמו, וכ"ש מאשר טפם.

ובפשוטו י"ל דכ"ז הצדיקים לגבי עצמם, אך לא על חשבון ילדיהם. [וכידוע שכל הענינים והחומרות שאינם חיוב, יש לאדם לעשותם רק על חשבון עצמו. אך כאשר הדבר נוגע על חשבון השני, יש להזיז את החומרות לצד, ולהקדים את השני. שהדאגה לזולת היא חיוב דא"ו גמור, ולכך עדיפה היא על ענינים וחומרות. והארכנו בזה בס"ד ברי"פ לך (ט"ז ע"א) לגבי אברהם אבינו]. ואולם ע"י בגמ' בסוטה שם לגבי תיבת משה, אך יש ליישב בקל, והבן.

ובאופ"א י"ל דהחשבון שלהם היה, דאם לגבי אכילה יש להקדים הבהמה לאדם, כדאיתא בברכות (מ ע"א), א"כ ה"ה לגבי לבנות בתים. דלכא"ו ענין מצוה זו, שהרי האדם בלא"ה ידאג לעצמו, אף אם יקדים את בהמתו. משא"כ אם ידאג קודם לעצמו, שמא ישכח בסוף את בהמתו. וע"ז ענה להם משה, דכל זה לגבי אכילה. אך לגבי בית שזה מחיי נפש לאדם [ובפרט עתה כאשר הם משאירים אותם לבד, והולכים להלחם], ולבהמה אין צורך כ"כ במקום מגורים, בזה אין להקדימה. וזהו שאמר עשו את העיקר כו', דהיינו העיקר לענין הדירה עשו טפל. [ובפרט לדעת החת"ס שרק לגבי עצמו עליו להקדים הבהמה, אך לגבי רעהו, יש להקדים את רעהו לבהמה. והארכנו בזה בס"ד בפ' וירא]. וע"ע מש"כ בס"ד עד"ז, להלן (פס"ו כה).

* ז"ל, ד"א לב חכם לימינו זה משה ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר שחיבבו את ממונם יותר מן הנפשות שהן אומרים למשה גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו אמר להם משה אינה כלום אלא עשו את העיקר עיקר תחלה בנו לכם ערים לטפכם ואח"כ וגדרות לצאנכם הוי לב חכם לימינו זה משה ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה עליהם נאמר (משלי כ) נחלה מבהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך וכה"א (משלי כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל, ואיזה הוא עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך.

ומו"ר הגאון רבי חיים ברמן שליט"א קא"ל באופ"א, [ננאים הדברים למי שאמר]. שצדיקים חביב עליהם ממונם, אין הכונה שהממון עצמו יקר ואהוב אצלם, עד שיקדימוהו לגופם. אלא הכונה היא שחשוב להם הזמן שהשיגו את הממון. [ולכן חסים הם על איבוד הממון, שהוא בעצם איבוד הזמן שעמלו עליו. וידוע כמה הח"ח חס על כל דבר שנוסף אצלו בבית, שהוא בזבוז זמן, במה שהוצרכו לטרוח לעבוד כדי להרויחו]. וכאן ידע משה להבחין, שיש כאן איזה אהבת הממון. [ולא מחמת חשיבות הזמן שלקח להם להשיג הממון]. ע"כ.

ויתכן לבאר הכרח להא דאי"ז מחמת שהיה חשוב להם הזמן שטרחו להשיג הממון. שהרי ממון זה הוא ממה שקבלו בביזת מצרים וביזת הים, אשר כל אחד יצא ממצרים עם עושר רב. וגם היה להם כמויות עצומות של כסף וזהב. וא"כ בהכרח שאין הממון חשוב בעיניהם, מאותו הטעם שהיה חשוב ליעקב אבינו ע"ה. [שהרי בכמות כה גדולה, אי"ז הפסד משמעותי, שבעבורו יצטרכו אח"כ לטרוח ולבטל זמן].

(סו' כה-כו) ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד. יש לבאר דכללו כאן את מה שאמר להם משה דיקדימו טפם לצאנם בבניית הבתים, לא כמו שהם סברו להיפך (וכמש"כ רש"י לעיל סו' טז). וכאן הסכימו שינהגו ככל דבריו, ובכלל זה, ענין הנ"ל.

כשקוראים ב' שמות האם הוי שם אחר

(סו' מב) ויקרא לה נבח בשמו.

ידוע בשם החזו"א, שהקוראים שם ילד ע"ש איזה אדם, ומוסיפים שם, כבר אי"ז נחשב שקראוהו על שמו.

ומוכיחים מהכא [ואפשר שהוא עצמו הוכיח כן], דגבי נובח שקרא לעיר נובח, כתוב שקרא לה בשמו. משא"כ יאיר שקרא להן 'חוות יאיר', לא כתוב בשמו, כי הוסיף לזה 'חוות'.

אך לכאוי יש להעיר ע"ז, שבפ' דברים (ג, יד) כתוב להדיא, יאיר בן מנשה לקח וגו' ויקרא אתם על שמו את הבשן חות יאיר עד היום הזה. הרי להדיא שגם באופן זה נקרא 'על שמו'.

ואפי' אם נחלק בין 'בשמו' לבין 'על שמו', עכ"פ חזינן דנקרא לכה"פ 'על שמו' באופ"ז. [רק י"ל דלא הוסיף לזה עוד שם. וכמו שקורין שם 'תורת חיים' ע"ש מי ששמו חיים. שה'תורת' אינו עוד שם]. ועי'.

כמה מההערות שנתקבלו על הגליונות האחרונים

לפ' חוקת. בחקירה לגבי חרב כחלל, האם הוא עצמו נהיה טמא, או שהוא רק מטמא [וכמו מת לפ"ד הספ"ז]. אמר אאמו"ר שליט"א ראה נפלאה, דמהא דמהני לטהרו, [וכדאיאת בפ"ק דאהלות דטמא טומאת ז'] מוכח דהוא בעצמו טמא. דאם אינו טמא, מ"ש לטהרו.

במש"כ דחטא העגל נבע מגאווה, אמרו שהגרי"פ גולדוסר שליט"א הביא כי זה גמ' מפורשת בכרכות (לג ע"א), 'בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל'.

לפ' בלק. על מש"כ לגבי קצו בחייהן, העירו דכבר מצינו ביונה (ה, א) כי טוב מותי בחיי, ורבקה אמרה בפירוש (בראשית כז, מז) אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים. וקשה להמציא בכל זה דאינו כפשוטו, כל עוד לא מצאנו כן בהמפרשים.

בהערה על מה שאמר בלק לבלעם שעזרתו להכות את מואב, ולא אמר להכותינו. העיר ה"ה מ"מ מלר שליט"א, דמצינו בכ"מ שאע"פ

שמדבר על עצמו, אומר זאת כמדובר על אחר. עי' במפרשים עה"פ ויאמר למך לנשיו וגו' נשי למך (בראשית ד, כג), ורד"ק עה"פ (מלכים א, א, לג) קחו עמכם מעבדי אדונכם, שהביאו כו"כ ראיות לזה.

בקושיא מ"ש ר"י בן קיסמא וכו', העירו די"ל דמעיקרא לק"מ, לפ"ד הגמ' (סנהדרין קו ע"ב) 'אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה בכלהו לא תפיש למדרש לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה'. [ועי' כעיי"ז בח"ח (כלל ד סעי' ט) שברשע פורק עול, אף כשעושה מעשה טוב, יש לדנו לכהן חובה]. דבאמת מה שאמר ריב"ק הוא לשבח גדול. ורק גבי בלעם ע"כ מבארים שהדבר מגלה על גודל תאותו. [אם כי בודאי כל החילוקים שהובאו, מגלים את האמת, שריב"ק התכוון לטובה, ובלעם לרעה].

טעיתי בניסוח הדברים, [בלישנא מעליא], במש"כ לגבי אדם שעובד, שבדרך כלל הוא גנאי גדול וכו'. וכו"כ עוררו על כך, שהדבר באמת תלוי מאוד בפריטים. כגון לאיזה חוג הוא משתייך, וכן באיזה גיל התחיל לעבוד, וכן מה הסיבות לזה שעובד. וא"א לכלול בזה כלל.

בענין הנהגת מרן זצ"ל [שהבאנו ב'יבחרת בחיים'] **שלפעמים היה עונה 'וכן למר', ופע"א אמר שזה ממילא.** הביא אאמו"ר שליט"א שזה לכאוי סתירה [או מחלוקת] בין הבבלי לירושלמי. שבבבלי במגילה (כו ע"א) מבואר שצריך להגיד וכן למר כדי שתחול הברכה על המברך. ואילו בירושלמי במגילה (פ"א ה"ט) מבואר שהמברך מתברך ממילא. [שמסופר שם, 'עכו"ם אחד פגע בי רבי ישמעאל ובירכו, א"ל כבר מילתך אמורה. אחד פגע בו וקילל, א"ל כבר מילתך אמורה. אמרין ליה תלמידיו ר' חיך מה דאמרת להן. אמרת להן וא' לון כתיב אורריך אורו ומברכיך ברוך'].
◆ ◆ ◆

מדוע משה לא נשאר בנחלת בני גד וב"ר

בענין השאלה מדוע משה הוצרך למות, ולא נשאר בנחלת בני גד ובנ"ר. אספר תהלות השי"ת, אשר בהשגחה פרטית מופלאה אינה לידי חוברת בעניני שמיטה, [מבית מדרשו של הגאון רי"א אפרתי שליט"א].

ובאחד המאמרים העוסק בענין עבר הירדן. הביא הרב הכותב שליט"א קושיא מהפרשת דרכים (דרך הקודש דרך ח), איך בכלל נכנס משה לעבר הירדן, הלא למסקנת הירושלמי הוא א"י לכל דבר, וחייב בתרו"מ מדאו'. ונשאר בצ"ע.

ובהערות על הפרש"ד הביאו מספר ראש דוד להגאון החיד"א זצ"ל (כפ' ואתחנן) שביאר בשם מהר"ם מזרחי זצ"ל, דעבר הירדן נתקדש רק לאחר שכבשו את א"י וקדשוה. ועתה עדיין לא נתקדשה, והיה דינה כחו"ל. ולהכי היה מותר למשה להכנס.

וכיוצ"ב כתב הישועות מלכו (קריית הארבע ריש ה' תרומות). ודימה דין עבר הירדן, לענין ערי מקלט שהפריש משה, שלא קלטו עד שהפרישו את הע"מ שבא"י.

ומעתה מיושב היטב הא דלא נשאר משה בעבר הירדן. כיון שכאשר יקדשו את הארץ, יהא דין עבר הירדן כדין א"י. [רק יש להעיר דמדברי המדרש שהבאנו, (אשר מקורו בארצ"ם), נראה דמצד זה שיהא דינו כא"י, אין חסרון. וכל חסרון הוא מצד שלא יעלה לרגל, וכן מצד הקהל. ועי'].
◆ ◆ ◆

'ובחרת בחיים'

רשימות מהנהגות ודברים שנשמעו מאדמו"ר מרן שה"ת זצ"ל

הצפיה לבני ירושלים [הנה ציפיתו של רבינו זצ"ל לישועה היא מן המפורסמות. ויש להאריך בזה טובא. אמנם כדרכינו להסתדר להביא כאן רק דברים ששמעתי וראיתי בעצמי, אביא בזה דבר אחד קטן].

באחד מימי החנוכה, כמנהגו רבות בשנים, חילק מעות חנוכה לנכדיו הצעירים, אחד לאחד. בתוך הדברים אמר לו מוח"ז הגר"י צביון שליט"א שבע"ה גם שנה הבאה יחלק לכל הנכדים. והשיב, **ירושלים.**

אשמח מאוד בהערות ותגובות [הושגת הגליון] בפלי' - 0533130380